

Forord:

I forbindelse med Arendals Pilsens Venners 10 års jubileum (1995 til 2005) ønsket APV å gjøre et dykk i arkivet. Dette for å få systematisert allerede bevarte historiske fakta, samt å skaffe til veie den historie som er gått tapt underveis.

For å få dette til bestemte styret seg for å overlate denne jobben til en arbeidskomité som man anså skikket for oppgaven. Komiteen består av Trygve Terjesen, Rolf Taraldsen, Svein Tallaksen og Jan Vatne.

Følgende mandat ble gitt til komiteen:

1. Styret ønsker å ta vare på de dokumenter, protokoller og referater som allerede eksisterer.
2. Vi ønsker å tidfeste medlemmers start og eventuelt slutt-tidspunkt, utmerkelse og hvem som satt i styret i hvilken periode.
3. Vi ønsker en logg som forteller litt om klubbens milepæler og utvikling.

Styret var klar over at dette var en stor oppgave selv om mye av materialet ligger der allerede, men de hadde tiltro til arbeidskomiteen, eller som de skrev til slutt i mandatet: Husk: ” hvor utgangspunktet er galest, blir tidt resultatet originalest”.

Komiteen startet sitt arbeid 30.03.04 og har avholdt møter med jevne mellomrom i året som har gått. Det første vi tok tak i var å samle inn alle papirer som tilhørte APV's styreprotokoll. Dette utgjorde over 250 A-4 sider som så ble kopiert i fem eksemplarer og fordelt på komiteens medlemmer. I tillegg samlet vi inn diverse hefter med presseklipp og annet historisk materiale som også er blitt kopiert opp og sikret for ettertiden. Meningen er at alt originalmaterialet skal leveres arkivet på fylkesmuseet når historieskriftet er godkjent av styret. Punkt 1 i mandatet er derfor grundig oppfylt.

Det ble tidlig klart at komiteen syns mandatet var noe snevert, spesielt med tanke på selve Arendals Pilsens historie. Tidligere direktør ved Arendals Bryggeri, Jan Vatne er medlem av komiteen og har arbeidet med å skrive ned pilsen og bryggeriets historie. Noe som har resultert i et meget spennende og rikholdig kapittel. Komiteen har vært opptatt av at det er viktig å få frem den kulturelle og historiske bakgrunnen for APV's eksistens og har derfor gitt dette stor plass i arbeidet.

Arendals!

Innhold:

- 1. APV Stiftelse**
- 2. Formålet**
- 3. Hva har styret vært opptatt av? Hvilke saker er behandlet i styret?**
- 4. APV aksjoner**
- 5. Søster foreninger**
- 6. Hva med fremtiden**
- 7. Arendals Bryggeri, historikk**

Vedlegg:

- 1. Styrets sammensetting 1995 - 2005**
- 2. Medlemsliste 1995 - 2005**
- 3. Utmerkelser 1995 - 2005**
- 4. Utdrag fra pressedebatten høsten 1999**
- 5. Arendals Bryggeri utfyllende historikk**

1. APV Stiftelse

Initiativ til å starte APV ble tatt av Svein Erik Hansen.

Etter 2 til 3 sonderinger ble det besluttet å sette i gang. Følgende 6 personer var da med:

Svein Erik Hansen
Alf Kristiansen
Svein Andersen
John Otto Nilsen
Øystein Evensen
Jon Stubberud

Det ble enighet om at hver skulle verve 5 medlemmer, d.v.s. totalt 36 medlemmer.

Visjonen var i idéfasen at det kunne bli bruk for en slik forening i forhold til bryggeriet og arendalspilsens fremtid. Trusselbildet var åpenbart og byen hadde opplevd at andre kjente virksomheter som bar Arendals navnet (bl.a. Arendal Forsikring), var forsvunnet. Her var det viktig å ta vare på noe av byens stolthet.

Intensjonen var at det ikke skulle være en ungdomsklubb og aldersgrensen ble satt til 25 år og ikke med ektefelle. Det skulle heller ikke være en venners-vennersklubb eller bare Sjøloftets klientell.

Vedtektene for klubben ble laget før stiftelsen med ideer fra andre tilsvarende klubber. Det skulle i tillegg være en straight profil på klubben, samt en god økonomi.

Det ble i den tidlige fasen nedlagt et stort arbeid med å få de forskjellige etablissementer i byen til å gå over til Arendals. Et arbeid som ble kronet med et godt resultat. Havnepuben, Madam Reiersen og Stephanie gikk alle over til Arendals.

I startfasen og den første tiden ble alt arbeid utført av styremedlemmene og da med stort engasjement som etter en stund resulterte i at APV sammen med en tilsvarende forening hos E.C. Dahl i Trondheim ble regnet som de mest seriøse i sitt slag i landet.

Som en kuriositet kan nevnes at under den første aksjonen for Arendals ble det avholdt 11 styremøter på 37 dager!

2. Formålet

ARENDAL PILSENS VENNER har sitt formål i vedtektene paragraf 2 hvor klubben og dens medlemmer skal ivareta og fremme ARENDAL ØLETS fremtid og eksistens.

Dette må forstås slik at klubben og medlemmene er forpliktet til å foretrekke øl fra Arendal Bryggeri og fremheve dets kvaliteter. Det er ikke noe forbud mot å smake annet øl, men det slås fast at pilsen fra Arendal er den foretrukne og at klubben og medlemmene skal gi uttrykk for dette innenfor høflighetens rammer.

Videre skal klubben og medlemmene følge med i trusselbildet dersom det kan oppstå problemer med fortsatt konsum av dette ølet.

Dette skal ivaretas med støtteerklæringer og jevnlig konsum av ølet og på denne måten ivareta et sosialt samvær mellom medlemmene og andre likesinnede.

Klubben kan også ta ulike initiativ for å fremme hovedformålet. Dette kan være ulike kampanjer og påvirkning av bevertningssteder og utsalgssteder til å velge pilsen fra Arendal Bryggeri.

Men kanskje den viktigste grunnen er at det gir oss en god anledning til å si:

ARENDALS

3. Hva har styret vært opptatt av? Hvilke saker er behandlet i styret?

Det har vært avholdt 8 til 14 styremøter mellom hver generalforsamling i de første 9 årene i APVs historie.

I løpet av de første 100 styremøtene er det blitt behandlet mer enn 350 saker.

Saker knyttet til medlemsmøter, pubvandring, torskeaftener og turer har vært den hyppigste saksgruppen og vært i referatene 65 ganger. I tillegg har juleøl-smakingen hatt egne notater hele 13 ganger.

Også medlemspørsmål knyttet til nye medlemmer, antall medlemmer har vært en klar gjenganger med 44 ganger.

Ytre kontakt (med for eksempel Arendal Bryggeri, Ringnes, media, bedrifter og andre organisasjoner) har vært behandlet hele 38 ganger, mens pins, krus, T-skjorter og andre rekvisitter dukker opp 33 ganger. APVs forhold til paraplyorganisasjoner som Pilsens Venner og Norøl har vært diskutert i gjennomsnitt en gang i året.

Diplomer og andre utmerkelser er viktig for klubben og har vært behandlet i 28 saker. Kanskje sier dette noe om stabiliteten i kjernen av APV.

Andre saker som har gjentatt seg ofte er slike ting som ølfestivaler (26 ganger), medlemskort/oblater og ulike informasjonstiltak overfor medlemmene (22 ganger).

I forkant av hver generalforsamling har selvfølgelig saker til denne blitt tatt opp og da særlig programplanene (som inneholder tid og sted for medlemsmøter, fester og turer). APVs økonomi er også behandlet i flere møter.

Særlig i de første årene var styret opptatt av allsang og ønsket om at det skulle legges til rette for slik sang. Temaet synes ikke lenger å være like aktuelt. Vi vet ikke om dette kan skyldes at allsangen nå er godt innarbeidet eller sangkvalitetene innen APV ikke møtte forventningene.

4. APV aksjoner

To ganger i løpet av APV's 10 års historie har det vært overhengende fare for Arendals Pilsen og ikke minst Arendals Bryggeri's eksistens. Det er ingen tvil om at bl.a. APV's innsats har hatt stor betydning for at det så langt har gått bra.

Høsten 1999

19. august 1999 kunne man på Agderpostens førsteside lese den urovekkende meldingen om at det eksplosive salget av øl og mineralvann på boks var i ferd med å knekke Arendals Bryggeri. All boksproduksjon (også Arendals Pils) foregår i Oslo. Nye tall fra Ringneskonsernet viser at det kan være rimeligere å flytte hele øl og brusproduksjonen til det nye anlegget på Gjelleråsen. Bygging av en bokslinje i Arendal er helt uaktuelt. Dermed står Arendal i ferd med å miste 180 arbeidsplasser. Kutt i boksavgiften er en av grunnene til det økende salget.

I begynnelsen av september kommer APV på banen. Det innkalles til et møte med stortingsrepresentanter, lokalpolitikere fra alle partier, div. organisasjoner, fylkespolitikere og andre med relevant tilhørighet til saken. Målsettingen var klar; **fortsatt full drift ved Ringnes Arendals Bryggeri**, og horisonten var kort – 1 ½ mnd.

Nå ble det etablert en komité bestående bl.a. av Arendals ordfører, fylkesordføreren, en stortingsrepresentant, næringsjefen og Egil Nordmann Olsen fra APV. I tillegg til denne hovedkomiteen ble det etablert en aksjonskomite i regi av APV for å kunne jobbe mer aktivt på grasrotnivå. Det var 2 hovedoppgaver man skulle jobbe med.

Oppgave 1: Kjøp flaske (ikke boks) – støtt opp om lokale arbeidsplasser.

Her skulle man sørge for at andelen av bokssalget ble redusert i lokalmiljøet. Dette skulle gjøres på en slik måte at ikke Ringnes Arendals Bryggeri skulle bli skadelidende ved at forbrukerne handlet konkurrentens produkter, men gjennom økt salg av flaskeprodukter.

Oppgave 2: **Legitimere støtten i lokalsamfunnet – 10.000 underskrifter.**

Gjennom å legitimere bedriftens tilknytning til lokalsamfunnet, ble det startet en underskriftskampanje med målsetting om å oppnå 10 000 underskrifter.

Det første man satte i gang var å produsere kampanjemateriell i samarbeid med reklamebyrået Sør-Stangebye. På plakater og annonser var det avbildet en flaske og en boks med tallene 120 og 0 som symboliserte antallet arbeidsplasser. Materiellet ble distribuert til serveringssteder, kolonialforretninger, supermarkeder og bensinstasjoner. Den ble også trykket vederlagsfritt over en helside i Agderposten. Den kanskje villeste ideen var å selge 3000 nummererte flasker lettøl med egen kampanjeetikett. Dette ble gjort på 3 uker og må vel sies å være norsk rekord!!

Lokale kjøpmenn som Tore Beisland og Ole Eikaas stod også frem i media og jobbet aktivt for å få ned bokssalget. Eikaas kunne bekrefte en nedgang i salget av boksøl med hele 40 % på tre uker! Noe han bekreftet i et brev til Ringnes konsernet.

Men hvordan skulle man skaffe 10 000 underskrifter i en by med 38 000 innbyggere? I løpet av 4 uker holdt man 24 stands på 7 ulike steder. Blant annet i Pollen, der man rigget til en gammel sjekte som man bl.a. solgte lettølflaskene fra. Det ble arrangert konkurranser med ukentlige premier på kr 1000,- og det ble arrangert åpen dag på bryggeriet med over 1000 besøkende. På dette tidspunktet tok også de ansatte på bryggeriet del i aksjonene og hjalp til med å bemanne standene. 14. oktober kl 11:30 overleverte aksjonskomiteen alle sine underskrifter til adm. direktør Jan Vatne ved Ringnes Arendals Bryggeri i ett antall av 16 307 stk!

På toppen av det hele signerte over 70 kjøpmenn og restauranter/serveringssteder en erklæring der de gikk inn for å finne andre leverandører dersom Ringnes ville legge bryggeriet. Dette representerte en omsetning på nærmere 70 millioner – et tall Ringnes var nødt til å forholde seg til i sitt regnestykke.

Og resultatet av innsats og aksjoner, det kjenner vi – Ringnes Arendals Bryggeri overlevde denne gangen også, i alle fall for en stund...

Se også vedlegg 11. Utdrag fra pressedebatten 1999

Våren 2003

I mai 2003 var helvete løs igjen for Ringnes Arendals Bryggeri (og Arendals Pilsen..). Det var bare tre år siden man gikk mann av huse og med boikotttrusler og 16 000 underskrifter klarte å snu Ringnes-ledelsen i sitt nedleggingsforsøk. Våren 2003 stod bryggeriet nok en gang i fare for å bli avviklet. Ringnes satte hele sin bryggeristruktur under lupen og en sannsynlig utgang av prosessen kunne vært at et eller to bryggerier ble nedlagt. Kampen stod mellom Arendals Bryggeri, Tou i Stavanger og E.C. Dahls i Trondheim.

Men denne gangen valgte Arendals Pilsens Venner å legge seg på en helt annen strategi – dialog! Målet er fremdeles å beholde produksjon og tapping i Arendal. Flytter produksjonen blir det også slutt på Arendal Pilsen som varemerke. 15. mai fikk Egil Norman Olsen, Arne Martin Gjøsøid og Yngvar Bratlid audiens hos konsernsjef Jan Bodd. Der møtte de en Bodd som var godt informert om alle tall men som også var ”sutrete” over aksjonsformen tre år

tidligere. Men han var positiv til argumenter for viktigheten av lokal merkebygging for å demme opp mot konkurransen fra Hansa/CB. Men Ringnes ga også sterkt uttrykk for at omsetningen av Ringnesprodukter må øke - hvor ble det av de 16 000 underskriverne fra forrige aksjon? Alle salgskurver peker nedover! Her har Arendals Bryggeri og APV en stor utfordring. Han var også lydhør til argumenter om at den økonomiske gevinsten ved å realisere et eiendomssalg av Arendals Bryggeri var mindre enn ved de to andre nedleggingstruede bryggeriene. Ringnes Arendals Bryggeri er også skalert for å produsere nisje produkter i liten skala i motsetning til det moderne anlegget på Gjelleråsen. Møtet var beregnet å ta 30min., men APV delegatene fikk 1 ½ time!

6. juni 2003 kunne APV i lykkerus, ispedd en liten promille, feire at bryggeriet i Arendal ville bestå. Nå vil APV gjøre alt den kan for å vekke lokalpatriotismen og få opp konsumet. "Det skal i hvert fall ikke stå på meg" sier Kontreadmiral Øistein Evensen til Agderposten.

5. Søster foreninger

NTH Trondheim

Arendals Piilsens Venner oppsto en grå septemberdag 1969 i Hangaren (studentkantina) på NTH. Oppslag for påmelding til høstens linjestafett i orientering var kommet opp, og det var tre Arendals-studenter som skulle melde seg på. Diskusjonen i Hangaren om hva laget skulle hete, ble avsluttet da forslaget Arendals Piilsens Venner ble lansert.

Den sportslige innsatsen var ikke så imponerende, men navnet nesten nederst på resultatlista fenget blandt de mange arendalsfolk i Trondheim på den tida. Tanken om å danne en egen forening dukket snart fram. En var jo flasket opp på edel Arendals piils. Interessen for å samles rundt importert Arendals piils var spontan, og samme høst ble A.P.V. konstituert.

Det konstituerende møte i Arendals Piilsens Venner ble avholdt i den velkjente festlokalet i Klæbuveien 54. Asbjørn Andersen ble valgt til A.P.V.'s første præsident, mens kveldens vert Audun Weierholdt utropte seg sjøl til sjæfsideoIng. Eller er det lite som kan rekonstrueres fra møtet, som var meget vellykket.

Siden har møtene vært holdt på leskende, lys Arendals piils, og A.P.V. ble snart en av de mest kjente studentforeninger i Trondheim.

1989 var et stort jubileumsår. Arendals Bryggeri kunne da med stolthet se tilbake på 150 år med piilsproduksjon. A.P.V. feiret høsten samme år at interessen for den gygne Arendalske vare hadde holt seg stor og flytende gjennom 20 år. Jubileumsfesten ble en suksess. En kunne konstatere at foreningen fortsatt holdt en klar og stø kurs.

I løpet av 1990 fikk A.P.V. nye tilskudd ved at det ble opprettet foreninger både i Bergen og Oslo. Vi her i Trondheim ønsker dem velkommen og lykke til på sin ferd. Vi håper på et fremtidig godt samarbeid mellom foreningene.

Allsang og lokale viser hører som kjent med på møtene. Vi har gjennom mange år nytt stor glede av A.P.V.'s Visebok. Men etter som årene har gått har antall tilgjengelige visebøker stadig sunket, pluss at behovet for en oppdatering har meldt seg sterkere og sterkere. Derfor er det nå med stor glede at vi kan ønske en ny, revidert utgave av A.P.V.'s Visebok hjertelig velkommen. Viseboka skal brukes flittig, ikke bare på A.P.V.'s møter, men også i andre selskap for å fremme sørlandsk kultur.

APV Singapore

Arendalspiilsens venner avdeling Singapore ble stiftet i mai 2000.

Stifelsesmøte ble avholdt på takterrassen hos Kari og Knut Egeberg i Lucky Heights på østkysten av Singapore.

Fra begynnelsen fylte vi koffertene våre med Arendals Pils etter besøk i Norge, og ledig plass i koffertene til besøkende fra Norge ble også utnyttet. Etter hvert opprettet vi en allianse med en lokal vinimporter som heter Dedar Sing. Hans firma heter Harmansroya Trading. Han importerte 2 forsendelser med Arendals for oss. Den siste forsendelsen hadde Arendals

brygger tatt seg bryderi med å tappe på eksportflasker. Dessverre kunne vi ikke importere mindre enn 3 paller (3456 flasker) per forsendelse på grunn av restriksjoner hos Ringnes eksportavdeling. Selv med iherdig innsats fra medlemmene klarte vi ikke å drikke opp alt før det ble ødelagt. Dette til fortvilelse for oss, men til stor glede for mannskapene som kjørte søppel i nabolaget til Arnt Jacob Mørland.

Scandifood (Stolt Seafarm) åpnet en seafoodbutikk i kjelleren på Westin Stamford Hotel i Singapore, og ringte til ambassadøren for å høre om det var noe sted i Singapore de kunne få tak i norsk øl som de kunne selge sammen med norsk seafood. Svaret fra ambassaden var: Norsk øl? Det er Bjørn det! Dessverre var det vi hadde på lager da på grensen til å gå ut på dato, så det kunne ikke selges i butikk.

Ved min hjemreise fra Singapore i 2003 ble Presidentvervet overført til Arnt Jacob Mørland. Nedenfor en pressemelding som ble sendt til NTB og Agderposten etter stiftelsen i Singapore. Den ble aldri sett på trykk i noe medie.

Pressemelding:

Arendals Pilsens Venner – Singapore (APV-S) ble stiftet 27 Mai 2000 i Singapore. Klubbens formål er å ivareta og fremme Arendals Pilsens fremtid og eksistens, ved å fremme dens godt navn og rykte ved jevnlig konsum og støtte erklæringer, også internasjonalt.

Import av Arendals Pils til Singapore taes hånd om av en lokal vin importør, og første bestilling er allerede kommet frem.

En lokal Pub er allerede kontaktet, og har sagt seg villig til å selge ”en liten dråpe Arendal” til det multinasjonale miljøet i Singapore. Det er heller ikke utenkelig at Arendals Pils blir tilgjengelig i utvalgte butikker.

Styret ble valgt på første avholdte møte 27 mai, og består stort sett av personer fra født innen Arendal bryggeri distrikt, men som er bosatt i Singapore.

Arendals Pilsens Venner har fra før avdelinger i Arendal, Trondheim, Tromsø, Bergen og Oslo, men Singapore er den første avdeling utenfor Norge. Det forventes at medlemstallet i Singapore innen ett år skal passere 40.

APV Classic – Oslo

Etter at jeg flyttet fra Singapore til Norge og begynte å jobbe i Oslo, fant jeg ut at APV i Oslo ikke var aktiv. Det syntes jeg vi måtte rette på, og etter noen planleggingsmøter med Helge Myhren på Barrique i Arendal, sendte jeg vinteren 03/04 brever til en del Arendalitter som bor i Oslo.

Det var en del respons på dette brevet, så vi bestemte oss for å trå til. Grunnen til ”Classic” navnet var at i tilfelle studenter i Oslo skulle finne på å gjenopplive APV uten å blande seg med oss ”voksne”, skulle de få ha det tidligere klubbnavnet tilgjengelig.

Helge, med sin medfødte beskjedenhet hadde overtalt en pub i Stortingsgaten (Paddy’s) til å kjøpe inn noen kasser Arendals Pils. Dette har de fortsatt med, og puben kan anbefales på det varmeste. På denne puben har vi våre månedlige treff (siste torsdag i hver måned), hvor vi har vært opptil 17 personer samlet for å nyte Arendals Pils.

6. Hva med fremtiden!

Formålet med APV er jo klar og selv om eierforholdet i Arendals Bryggeri skifter, vil det være nødvendig til en hver tid å være forberedt på å beskytte Arendals pilsen og bryggeriet.

Det er en kjent sak at Arendals Pilsen på flaske i dag har et så lavt produksjonsvolum at Ringnes vurderer å legge ned tapping på flaske og kun satse på fat produksjon. Pilsen er faktisk en av de ølsortene i Ringnes-sortimentet som det siste året har hatt salgsnedgang! Flaskeølet Arendals trenger med andre ord et skikkelig løft. Styret i APV bør ta ansvar for å definere en tydeligere strategi for å styrke Arendals Pilsen. Dette bør foregå gjennom medlemsaktiviteter, kampanjer og påvirkning av salg og serveringssteder. Uten Arendals Pilsen – ingen APV!

Fjerning av engangsavgiften på plastflasker vil kunne gå hardt ut over Arendals Bryggeri som da risikerer å miste tappingen av brus som utgjør 70 % av produksjonen ved bryggeriet. Hva som da kan skje med ølproduksjonen tør vi ikke tenke på. I skrivende stund ser det ut til at avgiften vil kunne opphøre allerede 1. juli i år (2005). Jubileumsåret for APV kan m.a.o. bli et skjebneår for vår kjære Arendals Pils. Våre lokale politikere bør nå påvirkes til å jobbe hardt for å få omkamp om denne avgiften til høsten, ikke minst gjelder dette stortingsrepresentanten Torbjørn Andersen for Frp. Det er Frp's avtale med regjeringspartiene som nå kan føre til at avgiften forsvinner og 150 arbeidsplasser ved Arendals Bryggeri med den!

APV som forening er i dag en aktiv og levende forening med maks 100 medlemmer. Forgubbing og klikkdannelse kan være et problem og styret må ta hensyn til problemstillingen ved opptak av nye medlemmer.

Vi tror at man bør invitere APV Trondheim , Oslo og Singapore til et mer aktivt samarbeid i tiden som kommer.

La oss ønske oss en aktiv og hyggelig tid fremover.

ARENDALES!

7. Arendals Bryggeri, Historikk

Vi mener det er viktig for APV's medlemmer å ha innsikt i og kunnskap om Arendals Bryggeri og Arendals Pilsens historie. Det gir oss økt forståelse for hvor viktig det er å slåss for pilsen og bryggeriets eksistens. Bryggeriet har eksistert i vårt lokalsamfunn i snart 170 år! Det vil være en enorm tragedie om dette skulle forsvinne! APV er så heldige at vi har Jan Vatne, mangeårig direktør ved Arendals Bryggeri, som medlem. Han har i anledning APV's 10 års jubileum samlet mye spennende historisk materiell som vi her presenterer. I tillegg vil man finne utdypende stoff i *Vedlegg nr 5*.

ARENDALS Bryggeri 1839 -2000

Kittelbukt Bryggeri 1839 – 1870

Produksjon av øl ble startet opp i et tidligere brennevinsbrenneri i Kittelsbukta av ølbrygger Gregers Salvesen i 1839. Vedlegg 1: bryggeribygning ca 1850. Det ble tilvirket og solgt godt flaskeøl og godt skibsøl, samt sannsynligvis pottøl. Men allerede i februar 1846 ble det brygget undergjæret bayersk øl., og samtidig brygget man en finere sort bittert øl. I 1849 produserte man bayersk øl, søtt øl, dobbelt øl i flasker og godt husholdningsøl samt skibsøl priset per pott (0,96 l). Fra 1853 ble det også brygget dobbelt bayerøl (bokkøl). I 1870 var bryggeriet både for lite og gammeldags og bygningene ble revet for å gi plass til et nytt bryggeri.

Arendals Bryggeri 1870 – 1909

Bygningsarbeidet ble startet opp i 1870 men trakk i langdrag og alt var først ferdig i 1876. Vedlegg 2: bryggeribygning 1872. I jubileumsboken fra 1931 nevnes det at ølsortene i alle år var bayersk øl, **pilsnerøl**, bokkøl og i ganske stor utstrekning pottøl. Noen år ble det også produsert dobbeltøl De siste årene også vorterøl. Lønnsomheten i disse årene var så som så og endte til slutt med konkurs våren 1909.

Bryggeriet ble i juni 1909 solgt til bryggerimester Wilhelm Christiansen.

A/S Arendals Bryggeri og Mineralvandfabrik 1909 - 1972

Den 7. august 1909 ble bryggeriet videresolgt til A/S Arendals Bryggeri og Mineralvandfabrik, som var stiftet på konstituerende generalforsamling lørdag 31. juli 1909. Bryggeriet hadde kjøpt Arendals Mineralvandfabrik av Jens Lassen jr. Produksjon startet altså opp igjen allerede høsten 1909. Bayerisk Øl kom i handelen 15. januar 1910 Bok Øl ble lansert 1. februar og deretter fulgte Pilsenerøl og Extra Maltøl.. Hele året annonserte bryggeriet regelmessig for sine produkter med ganske bypatriotiske annonser. Et par eksempler for å illustrere det. Annonse i Agderposten lørdag 5. mars: ”Støt Din egen BY! Forlang alltid Arendals Bryggeris ØL!”. Annonse 26. mars: ”Vil De tage et Tag for Byens Industri? Drikk da kun Arendals Bys ØL!”.

Det synes som om bryggeriet allerede fra våren 1910 la sterk vekt på å fremheve pilsnerølet eller Pilsener som var betegnelsen den gang. Det ble annonsert regelmessig også for pilsnerølet. Alle øletikettene var skjoldformet med spissen ned men etiketten for pilsner var spesiell fordi spissen på skjoldet pekte opp. På bryggeriets egne postkort var pilsnerøletiketten

trykket på forsiden i farge mens de øvrige øletikettene var trykket på baksiden i sort/hvitt..
Vedlegg 3: etiketter.

Ved første verdenskrigs utbrudd ble det utferdiget en provisorisk anordning av 18. august 1914 om at det var forbudt å bruke korn og poteter til fremstilling av øl og brennevin. 11. september fikk bryggeribransjen dispensasjon fra denne bestemmelse på visse vilkår. Men ved lov av 28. juni 1917 ble bruk av bygg og malt til fremstilling av øl i skatteklasse 2 og 3 forbudt. I april 1919 ble salg av øl i klasse 2 igjen tillatt og i april 1920 også salg av øl i klasse 3. Til orientering nevnes også at det var brennevinsforbud til 1927 og fra 1917 til 1923 dessuten hetvinsforbud

Leif Brodtkorb ble i juli 1939 ansatt som brygger og i februar 1941 som disponent etter Wilhelm Christiansen som var avgått ved døden.

Under krigen ble det restriksjoner på brygging av øl p.g.a. råstoffsituasjonen. Alt salg av bakkøl opphørte allerede høsten 1940. Sommeren 1941 ble også salget av bayer og pilsner stoppet samtidig som landsølet ble tynnere. Pilsner og bayer kom ikke i handelen igjen før i 1946

I november 1959 feiret man over to dager at det var 50 år siden aksjeselskapet ble dannet.

Leif Brodtkorb var meget opptatt av øl kvalitet og særlig ble Arendals pilsners kvalitet overvåket. Det ble brukt de beste maltsorter og ikke minst, den aromatiske Saaz råhumle, som i Pilsener Urquell, og ølet ble lagret i opp til tre måneder på lagertank. Den lyse og aromatiske, litt søtlige pilsneren var kjent og verdsatt langt utover bryggeriets eget salgsområde. .

I 1963 gikk man til anskaffelse av et helt nytt tapperi med en kapasitet på 12 000 stk. 0,35 l flasker per time.

I 1960-årene ble det en sterk lønnsvekst som gjorde at folks konsum av øl og brus også økte sterkt. I 1960 solgte bryggeriet 850 000 liter øl og 800 000 liter brus. I 1970 var det økt til hhv 1 875 000 liter og 2 690 000 liter. Som et ledd i bedriftens langtidspanlegging engasjerte bedriftsledelsen i 1967 konsulentfirmaet Asbjørn Habberstad til å foreta salgsanalyser og salgsprognoser for den kommende 10-års periode. Det fremgikk av disse beregningene at en utbygging av anlegget i Kittelsbukta ikke kunne være noen løsning på lang sikt Dette var begynnelsen på en lang prosess med mange tekniske og økonomiske beregninger som endte opp med at det på en ekstraordinær generalforsamling 8. februar 1971 ble besluttet å vedta planene om et nytt bryggeri på Stoa i Øyestad kommune.

Vedlegg 5: bryggeriet i Kittelsbukta 1972.

Bryggeriet etter 1972

Nyanlegget stod ferdig i januar 1973 og overflyttingen fra anlegget i Kittelsbukta var gjennomført innen utgangen av måneden

I 1974 ble det inngått en avtale om lisensproduksjon av øl for det norske marked med det nederlandske selskap Heineken Brouwerij N.V. Introduksjonen av Heineken pilsnerøl startet 3. mars 1975 med den største reklamekampanje for øl i Norge på mange år.

Heineken ble meget godt mottatt i markedet, og bedriften fikk en sterk salgsøkning som medførte at den måtte investere i flere lagertanker.

Byggingen av et helt nytt bryggeri, det første i Norge i det 20. århundre, var et stort prosjekt - for stort mente noen – i forhold til kapitalbasen. På den annen side så var det den eneste mulighet dersom skulle kunne overleve på litt sikt

Ved utgangen av 1979 fratrådte Leif Brodtkorb som daglig leder etter 40 år i bedriften, og fra 1. januar 1980 ble soussjef Jan Vatne adm. direktør.

Et år etter kom bedriften inn i Nora Industrier A/S' øldivisjon.

Oslo-bryggerienes agenturer i Grimstad og Tvedestrand ble lagt ned og salg og distribusjon ble overtatt av Arendals Bryggeri. Videre fikk Arendal anledning til å produsere Ringnes pilsnerøl fra begynnelsen av 1982.

Etter at Nora Industrier A.S. hadde overtatt E.C.Dahls Bryggeri/Nordlandsbryggeriet og Hamar Lillehammer Bryggeri besluttet man i konsernet å reorganisere alle øl- og mineralvannproduserende enheter i en ny drikkevaredivisjon 1. mai 1988. Navnet på den nye enheten ble Ringnes a.s. For å få en felles profil utad ble alle selskapene "omdøpt" med Ringnes som innledning. 24. desember ble bryggeriet i Arendal registrert som Ringnes Arendals Bryggeri a.s. (RAB).

I 80-årene hadde kjededannelsen innen dagligvare så smått begynt. Lokalt hadde vi Olav Beisland med ca. 30 dagligvareforretninger og ØKO-kjeden. Men som en del av Ringneskonsernet måtte bryggeriet i Arendal følge den policy som ble lagt opp sentralt, selv om det ikke alltid passet for de lokale forhold. Produsenter av mineralvann hadde tidligere kunnet lage egne kampanjer og styre markedsaktivitetene i stor utstrekning. Dette ble det etter hvert slutt på da kjedene kjørte sine egne aktiviteter som produsentene måtte følge. Produsentene ble også presset til å gi rabatter til kjedene og bidrag til markedsføringskampanjer. Det medførte redusert lønnsomhet, særlig for mineralvannfabrikkene, og økt press på rasjonalisering og økt effektivitet.

I 1991 fusjonerte Nora Industrier a.s. og Orkla Borregaard a.s og ble Orkla A/S

I januar etablerte Pepsi-Cola Norge a.s seg med et salgssapparat i Agderfylkene med utgangspunkt i Kristiansand. PCN inngikk avtaler med en rekke dagligvarekjeder og henimot 40 ledende dagligvareforretninger i Aust-Agder tok inn deres produkter, som først og fremst ble solgt på pris. Bryggeriet satset sterkt dette året på å bygge ut vending og post-mix.

Fra 1. januar 1993 overtok bryggeriet salg og distribusjon av Coca-Colas produkter i Vest-Agder minus Kvinesdal etter at Christiansands Bryggeris avtale med Ringnes var utløpt.

Stortinget besluttet at øl i skatteklasse 3 skulle overføres til Vinmonopolet fra 1. mars 1993. Det medførte en vesentlig reduksjon av volumet i løpet av kort tid. I mars ble Heineken class 1, et lettøl, introdusert med en omfattende kampanje med reklame i TV og radio samt butikkaktiviteter.

I februar/mars 1994 ble det innen Ringnes foretatt en intern benchmarking for driftsområdet basert på budsjettet for året. Hensikten var å sammenligne produksjons- og driftskostnadene for de enkelte produksjonssteder. Det ble konstatert at Arendal hadde lave kostnader per produsert enhet mens Ringnes Bryggeri og Frydenlund Bryggeri hadde et for høyt kostnadsnivå. Ledelsen i Ringnes besluttet å nedlegge Frydenlunds Bryggeri og å overføre produksjonen av store sorter til Ringnes Bryggeri og alle mindre ølsorter til Arendal, noe som ville øke Ringnes produksjonskapasitet med 20 . 25 %.

I 1995 ble Orkla og Volvo, som eide Pripps Bryggerier AB, Sverige, enig om å danne et nytt konsernselskap, Pripps Ringnes AB, som skulle eie alle aksjene i Pripps og Ringnes med datterselskaper.

Året 1995 var preget av store investeringsprosjekter og store omlegginger. Et nytt tapperi som kunne tappe både brus og øl på plastflasker ble tatt i bruk 2. mai.

Styret i Ringnes a.s besluttet at Ringnes Arendals Bryggeri a.s, Ringnes Tou Bryggeri a.s. og Ringnes E. C. Dahls Bryggeri a.s. skulle innfusjoneres i Ringnes a.s. med regnskapsmessig virkning fra 1. januar 1995. Siste møte i Arendal ble avholdt 30. januar 1996 med det til da sittende styret – Bjørn M. Wiggen, Cato Hellesjø, Jan Vatne, Svein Rannekleiv og Einar Tollefsen

I april 1996 vant Arendals pilsner bronsemedalje i verdens mest prestisjefylte ølkonkurranse – Brewing Industry International Awards – som fant sted i Burton upon Trent i England. Bronseplassen ble oppnådd i klassen ”International Lager Competition – Bottles and Cans” med hele 122 deltakende ølmerker fra alle kontinenter.

Generalplan Oslo – Offensiv 97-produksjonsstruktur Som følge av at produksjonen av Coca-Cola produkter ville komme til å opphøre, foretok man innen Ringnes en omfattende beregning av ulike produksjonsstrukturalternativer. I disse beregninger inngikk produksjonskostnader, logistikkostnader, årlige avskrivninger, nedbemanningskostnader, reinvesteringer og realisasjonsverdier. Konklusjonen ble at bryggeriene i Arendal, Stavanger, Trondheim og Bodø ble opprettholdt..

Det mangeårige samarbeid med The Coca-Cola Company (TCCC) opphørte for Ringes i 1997 og medførte en nedbemanning på ca. 800 personer. Markeringen av ”Livet uten TCCC” og starten på ”NY TID” skjedde i Arendal 30. september, og 1. oktober var man klar til å møte en ny konkurrent med nye rammebetingelser, ny produkt-portefølge, nye muligheter og nye utfordringer. I avviklingsavtale med TCCC inngikk imidlertid at Ringnes-bedriftene skulle fortsette å produsere Coca-Colas produkter inntil deres eget produksjonsanlegg var på plass.

I 1997 overtok Orkla den resterende del av aksjene i Pripps Ringnes AB.

19. juni 1998 kunngjorde The Coca-Cola Company og Pripps Ringnes AB at de var kommet til enighet om en intensjonsavtale for styrt avvikling av selskapets mangeårige samarbeid også i Sverige. Det innebar at produksjonsbedriftene i Ringnes skulle fortsette å tappe Coca-Cola produkter inntil TCCC hadde etablert egen produksjonskapasitet i Norge. For Arendals Bryggeri innebar det i praksis at bedriften tappet Coca-Cola frem til 31.01.99

Lerum AS i Sogndal hadde i lengre tid vært lisenstapper for Pepsi-Cola men denne avtalen ble avviklet og Ringnes overtok som ny tapper med basis i en meget langsiktig lisensavtale. Første tapping av Pepsi- Cola produkter i Arendal fant sted 08.12.98

Fra 1. september opphørte samarbeidet med Heineken Brouwerijen N.V om lisensproduksjon av Heineken i Norge. Fra denne dato ble produktet solgt gjennom en importør.

I begynnelsen av 1998 startet et nytt felles prosjekt – ”Konkurransesevne”- for Pripps Ringnes som skulle skape et solid fundament for det videre kostnadseffektiviseringen innen konsernet. Man sammenlignet seg med forskjellige avdelinger i flere utenlandske veldrevne bryggerier slik at man kunne etablere måltall for ”Best Practice” uttrykt i kroner per liter.

Da det igjen kunne være fare for at bryggeriet i Arendal ble et offer for strukturvurderinger, satte Arendals Pilsens Venner i gang en storstilt kampanje i 1999 for å beholde det lokale bryggeri og dermed bevare Arendalspilsen. Dagligvarehandelen, hotell- og restaurantnæringen kjempet for bedriften og ikke minst – APV samlet til sammen inn ca 16 000 underskrifter for å beholde bryggeriet! Dette sammen med de økonomiske beregninger og

markedsmessige vurderinger førte til at styret i Ringnes a.s. besluttet å opprettholde produksjonen i Arendal.

Siden Arendals Pilsens Venner ble startet i 1995 har ledelsen i Ringnes Arendals Bryggeri satt pris på og vært takknemlig for den støtte som APV har gitt bedriften. Man vil særlig fremheve kampanjen i 1999 som mobiliserte lokalbefolkningen. Men APV har gjennom det foreløpne tiår støttet bedriften på forskjellige måter, ikke minst ved klubbens formål som er å verne om Arendals pilsen produsert i Arendal og de mange aktiviteter som det har medført.

Vedlegg 5: bryggeribygningen 1999

Vedlegg 5: Litt om øl og ølhistorikk

Vedlegg 3: Utmerkelser

Æresmedlemmer

Sven Erik Hansen, 2001

Alf Kristiansen, 2003

Utmerkelser for oppmøte

Utmerkelsene tildeles på generalforsamlingen på grunnlag av å ha vært tilstede på alle medlemsmøtene i løpet av det foregående APV-året.

Første gang utdeles medalje. De neste fire ganger utdeles gullstjerne som festes på medaljen.

Sjette gang tildeles anheng, siden utdeles gullstjerne som festes på anhenget.

Nr	Navn	Med.	*	**	***	****	Anh.	*
3	Jon Stubberud	1996						
4	Alf Kristiansen	2000	2001					
5	Øistein Evensen	2002						
9	Nøste Wettergreen	1997	2000					
18	Tore Lauvrak	2000						
25	Ernst Jørg Nilsen	1996	1998					
32	Øystein Klæboe	1999	2000					
36	Lise Arnesen	2000						
37	Wenche Nilsen	1998						
39	Egil Normann Olsen	1999						
40	Henry Syrdahl	1998						
50	Anne Bjørg Martinussen	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
51	Bengt Martinussen	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
54	Paul Erik Hansen	1999						
66	Mona Walbeck Olsen	1999						
69	Liv Torill Jacobsen	1999						
94	Bjørn Nyhus	2000	2003					
98	Egil Dalen	2000	2003					
104	Bjørn Erik Jordell	2000						
125	Bård Andersen	2001	2003					
132	Dag Løvlie	2001	2002	2003	2004			
154	Lillian E. Paulsen	2000						
155	Helge Paulsen	2000						
157	Morten Olsen	2000						
173	Tone Bjormyr	2002						
189	Harald Gundersen	2002						
203	Steinar Danielsen	2004						

Skute-Knut prisen

Historie

Som de fleste kjenner til hentet Gabriel Scott sin inspirasjon til sine sagn- og novellefigurer i sin egen lokale hegn. Pider Ro er i så måte et reversibelt paradoks av den lokale sjøfareren fra Omdalsøyra: Knut Skure Terjesen.

I motsetning til sin mer berømte novellefigur, lot Knut den store verden få et innblikk i hvordan hans hverdag fortonet seg når han en sjelden gang satte sine ben i land i Arendal. Hans fantastiske historier og utlegg var viden kjent i alle Europas havnebyer. På stotrende engelsk fremsto han som en seilende ambassadør for byen han elsket over alt på jord, og alt hva den inneholdt. Andre sjøfolk og fastboende i de byer han gikk i land, flokket seg rundt ham og var nesegrus av beundring for hans fortellerkunst og skryt.

Da han, en november dag i 1858 ble låret i seks fot med jord, var det ingen andre en presten og nabokona som var tilstede. Det ingen av de tre kunne forutse denne kalde vinterdagen, var at hans gjerning ville åpne Arendal som en av landets aller første turistbyer. I årene etter Knuts død valfartet mennesker fra det store utland til denne lille sørlandsbyen.

Den kjente arkitekt Otto Rehachel Haagensax sier i sin biografi:

"Dersom jeg ikke hadde vært forundet at overhøre disse gjennom utrolige sagn fra Sture Terjesen, ville det aldri ha faldet meg inn at andkomme denne herlige del av det vakre Norge, og derved ville denne kirke aldri have blitt realisert"

(ORH arkitekterte, som kjent, den gamle frikirke på Sjøverstø /nå hvile-hjem for fallende sjømenn i kamp) .

Statutter

"Skute-Knut-prisen" tildeles den organisasjon, bedrift eller person (-er), som på en særdeles måte har satt fokus på vår kjære Arendals Pilsner eller på vår by og derigjennom har gått i bresjen for vårt brygg.

Prisens størrelse og innhold fastsettes av til enhver tid sittende styre i APV. Styret er suveren i sin utvelgelse av prisvinner. Prisen offentliggjøres på APV`s generalforsamling og overrekkes på APV`s årlige julebord. Prisen er skal romme den ånd og fantasi som Knut Sture Terjesen en gang i vår fortid var et symbol for.

Skute-Knut prisvinnere

2003 - Marius Martinussen

Skute-Knut-prisen 2003 går til en ung, og etter hvert, meget anerkjent kunstner. Til tross for at han ved gjentatte anledninger har blitt antatt ved høstutstillingen, har han ikke glemt sin lokale tilhørighet.

APV`s manglende fagkompetanse til tross, er vi ikke så lite stolte over hans anerkjennelse.

Da han gjennom sin kunstneriske uttrykksform oppsøkte løvens hule i CB`s rike og penslet vår kjære pilsetikett utover veggene i Kristiansand Bibliotek, trodde ingen av oss at verden ville stå til påske.

At formatet ikke var noe mer sparsommelig enn 5 x 5 meter gjorde at vi alle inntok skyttergravene og ventet spent på motangrepet. Sannsynligvis har vi med dette vist at blitz-krig er det mest effektive. Våre naboer i vest er fortsatt sjokkert og ute av stand til motangrep.

APV takker deg, Marius Martinussen!

Du er en verdig prisvinner av vår første Skute-Knut-Pris.

HILSEN
Presidenten

Vedlegg 4: Utdrag fra pressedeбатаn høsten 1999

Høsten 1999 ble en travel tid for APV da Arendals Bryggeri ble truet med nedleggelse. Det er samlet et hefte med avisklipp fra denne perioden. Her er noen korte sammendrag fra disse klippene:

- Det eksplosive salget av øl og mineralvann på boks er i ferd med å knekke Arendals Bryggeri. Konsernledelsen mener det er rimeligere å flytte hele produksjonen til Oslo. Arendal står i fare for å miste 180 arbeidsplasser. Internt i bryggeriet går man gjennom tallene, dersom de lokale regnemestere ikke kommer til en annen konklusjon blir det kroken på døra.
- De bryggeriansatte gir seg ikke uten sverdslag. – Vi begynner etter hvert å bli vant til slike trusler, sier de ansatte. – Vi trenger støtte fra kommunen og distriktet. Sentrale politikere må jobbe for senket alkoholavgift for øl og øke emballasjeavgiften for boks. Det er ikke Ringnes sin feil at dette skjer, det er avgiftspolitikken som har skylda. Men også overkapasitet i bryggerinæringen er en trussel. Bare et massivt politisk press kan redde Arendals Bryggeri.
- Ringnes Bryggeri vil gå på en økonomisk smell på 20-30 mill. dersom de 70 bedriftene som har skrevet under på oppropet mot nedleggelse av Arendals bryggeri gjør alvor av boikott trusselen. I tillegg har 5000 enkeltpersoner skrevet under på oppropet mot nedleggelse. APV har fått trykket opp 4000 plakater som skal spres til bryggeriets 1500 kunder. Det er også trykket 15 000 flygeblad og laget 3000 lettøl flasker med nei-etiketter på. Det er også brukt penger på kinoreklame. Det blir markering på flere kjøpesentere og Sigurd Ledaal ønsker velkommen til åpen dag på bryggeriet. Reaksjonene fra Arendal har vært langt kraftigere enn det ledelse i Ringnes hadde ventet.
- Selv om man slåss det man kan mot boksembalasje, så arbeides det parallelt med å etablere en bokskolonne på Stoa. En brukt kan kjøpes for 6 mill. Aust-Agder Næringsselskap kan gå inn med midler for å sikre bokskolonnen, sier Trond Hansen.
- Tidligere ordfører Sigurd Ledaal vil vurdere om det kan gjøres noe med nivået på vann og avløpsavgiftene til bryggeriet.
- Agderposten har en leder som mener at politikerne neppe vil klare å opprette en politisk dialog med Ringnes, det er markedet som må gi Ringnes et svar. Helst et tydelig et!
- Ringnes-ledelsen har utsatt avgjørelsen om eventuell nedleggelse av ølproduksjonen i Arendal og Bodø til oktober, etter de reaksjonene som har kommet, ikke minst truslene om boikott i Arendals restauranter og en varslet boksaksjon i varehandelen i distriktet.
- Hansa-Borg bryggeriet i Bergen er ikke interessert i å overta Arendals Bryggeri om Ringnes skulle velge å selge bryggeriet. I mars i år overtok Hansa CB for 38 mill.

- Miljøbevegelsen Natur og Ungdom støtter opp om boikotten av boksøl. De mener boksebalasjen er så miljøfiendtlig at de vil gå til direkte aksjon i butikkene. Der vil de klistre boikottmerker på boksene!
- CB's fagforening støtter de ansattes kamp for Arendals Bryggeri.
- Ringnes-topp direktør Trond Wiggen besøker Arendal og blir møtt av et 100 talls demonstranter. Han uttaler at dersom det tilnærmet blir de samme kostnadene å beholde bryggeriet som å flytte det, beholder Ringnes produksjonen i Arendal. Vi ser at det er en sterk reaksjon i markedet mot en evt. nedleggelse og ønsker derfor en dialog. Det er klart dette tillegges vekt.
- Fylkesordfører Jon Fløistad ble ikke beroliget etter møte med Bjørn Wiggen. Svein Rannekleiv mener at Ringnes er redd for å miste markedsandeler og at det er et trykk mot ledelsen.
- I et personlig brev til Ringnes-sjef Bjørn Wiggen, ber kjøpmann Tore Beisland om at Ringnes gir Arendals Bryggeri en sjanse. Samtidig vil stortingsrepresentant Liv Marit Moland kjempe for lavere alkoholavgift. Billigere øl kan redde bryggeriet.
- Beate Prestvik vinner et gavekort på kr 1000,- i tippekonskuransen APV avholder på Kanalplassen i aksjonsperioden. Der selges det også aksjonsøl til kr 10,-. Gå ikke glipp av dette samleobjektet!
- Ordfører Sigurd Ledaal har nå mer tro på at kommunen får beholde bryggeriet. Alf Eivind Ljøstad bekrefter i valgkampen at han vil kjempe for at det fortsatt tappes øl ved Arendals Bryggeri. Det er antakelig bare drikkingen av ølet han er i mot...
- Både hos Beisland og Ole Eikaas sine butikker faller salget av boksøl parallelt med aksjonene for bryggeriet i Arendal. Spesielt hos Eikaas stuper salget for han har flyttet boksølet til en mindre synlig plass og hengt opp plakater med følgende beskjed: *Kjære kunde. Støtt arbeidsplassene ved Arendals Bryggeri! Alt av øl og brus på boks er brygget og tappet i Oslo! Alt av Ringnes sine produkter på flasker er produsert i Arendal! Valget er ditt!*
- Kreativiteten er stor og Skapsangerne i Arendal har skrevet sin egen kampsang til ære for Arendalspilsen. Den fremføres på Havnepuben i sammen med aksjonsgruppa fra APV.
- Lørdag 9. Oktober er siste aksjonsdag og APV aksjonerer på 7 forskjellige steder der det selges aksjonsflasker og T-skjorter, flygeblader fordeles og i pr-sjekta på Kanalplassen kan du gjette hvor mange ølkorker det er på glasset. Hele 68 personer har stått på stand fire lørdager.

Vedlegg 5: Arendals Bryggeri utfyllende historikk

Litt om øl og ølhistorikk

Hva er øl:

I Den store ølboken av Michael Jackson defineres øl som ”en hvilken som helst gjæret drikk som hovedsakelig fremstilles av maltet korn og er modnet med humle” Hertug Wilhelm den 4. av Bayern innførte den såkalte Renhetslov i 1516 som bestemte at øl kun skulle bestå av malt, humle og vann. I tillegg kommer gjær men det er ikke et råstoff. Tilsvarende lov ble innført i Norge 28.juni 1912 hvor det i § 1 står: ”Ved øl forstås enhver ved gjæring eller på lignende måte fremstilt alkoholholdig, udestillert drikk som ikke er tilberedt av eller tilsatt andre stoffer enn vann, malt, humle og gjær.”

Departementet begrunnet loven slik:

”Derved vil til enhver tid have oversikt over hvilke stoffe der blir anvendt, liksom derved kan hindres bruk av stoffe der er sundhedskadelige eller tjener til at vildlede publikum med hensyn til ølets sande beskaffenhed.”

Overgjæret øl

Øl tilvirket av en gjærtype som flyter opp under gjæringen. Fra de eldste tider og fremover var dette den eneste bryggemåten man kjente. Man visste neppe hva gjær egentlig var, men det var kjent at skummet som fløt opp under gjæringen kunne brukes til å sette i gang neste brygg. Gjæringen foregår vanligvis ved 15 – 25 grader C. Deretter får ølet modne i noen dager ved forholdsvis høy temperatur.

Undergjæret øl

Øltype der gjæren synker til bunns under gjæringen .I våre dager starter gjæringen ved 8 – 10 grader C og varer i 5 – 10 dager mens temperaturen styres ned mot null grader. Deretter lagres den ved denne temperatur i lengre tid.

Metoden ble utviklet av familien Sedlmayr i München i 1830-årene Bryggeriet hadde store og kalde kjellere men styringen av temperaturen var langt fra så presis som i våre dager.

Christian Schous, som eide Schous Bryggeri, er visstnok den første som lanserte det såkalte ”bayerske”, dvs. undergjærede øl våren 1843 i Norge.

Øltyper

Nedenstående beskrivelser er hentet fra forskjellige skriftlige kilder utgitt over en lang tidsperiode i det 20. århundre. Eksakt produktbeskrivelse fra enhver tid forefinnes ikke, og de enkelte ølslag kan ha blitt endret noe over årene

Pottøl, svakt øl solgt i ”løs vekt” fra bryggeriet. Senere beskrevet som brygget på restvæsken etter at bokkølet var tappet av og gjæret med overgjær noen få dager i romtemperatur.

Godt søtt øl, overgjæret øl med lite alkohol og litt søtlig i smaken

Godt bittert øl, overgjæret øl med uttalt bittersmak

Skibsøl, overgjæret øl brygget for å stå til gjæring om bord på skip under lange sjøreiser, mørkt og med særegen røkt maltkarakter

Bayersk øl, undergjæret øl, aromatisk og mørkt

Dobbelt bayersk øl, undergjæret øl med høyere alkoholinnhold enn bayersk øl

Bokkøl, undergjæret øl, vanligvis mørkt og sterkt, sannsynligvis 6 – 7 volumprosent alkohol.

Husholdningsøl, undergjæret, mørkt som bokkøl og av styrke som bayerøl

Pilsner, undergjæret lyst øl med en rik humlearoma. Ble lansert av Borgernes Brygghus i byen Plzen i det gamle Böhmen (Tsjekkia) i 1842

Bjor, undergjæret, brygget med høyt maltsukkerinnhold (stamvørter) og lite alkohol
Maltøl, undergjæret, brygget med det høyeste maltsukkerinnhold (stamvørter) og lite alkohol
Landsøl, undergjæret, norsk alkoholsvak øltype lansert i 1913

Lagerøl, undergjæret, opprinnelig et øl i bayerø/pilsnerøllklassen, senere betegnelsen på en norsk alkoholsvak øltype som erstattet landsøl på 50-tallet.

Brigg, undergjæret alkoholsvakt øl lansert som felles lettøl for medlemsbedriftene i Bryggeriforeningen (mai 1972). Alkoholinnhold ca 2,3 %

Lettøl, som Brigg, men ikke lenger etter felles resept. Lansert i 1985

Eksportøl, mørkt og lyst, øl av pilsnerøtype men med høyere alkoholinnhold, ca 5,5 %

Juleøl, mørkt, søtt, aromatisk øl med alkoholinnhold over 6 %, fra 1936 til 1940 og deretter fra 1960. Men i 19?? ble det lansert juleøl med alkoholstyrke som pilsnerøl

Vårøl, brygget i årene 1967 – 1969,

For øvrig er det de senere tiår lansert en rekke ølmerker av forskjellig karakter og alkoholinnhold.

Vørterøl, alkoholfri korndrikk av malt, humle og vann tilsatt kullsyre Lansert av Schous Bryggeri i 1903 og berømt under reklamen ”Anbefalt av 400 Norske leger”. Dette er altså ikke et øl i vanlig forstand.

Tilleggsinformasjon om pilsner.

Boken ”Øl til glede” av tidligere informasjonssjef i Den Norske Bryggeriforening, Øystein Øystå, står det at ”Når den (pilsen) oppstod nettopp i Plzen hadde det flere sammenfallende årsaker. For der første er vannet særdeles bløtt, noe som er nødvendig for pilsnerøl. Byen ligger midt i et distrikt som er kjent for verdens beste humle. De klimatiske forhold er perfekt for byggen. Dertil hadde man, som et resultat av århundrers tradisjoner i ølbrygging, store, naturlige kjellere for perfekt lagring.” Bryggerne i Borgernes Brygghus var godt kjent med fremstilling av undergjæret øl og alt dette resulterte i det nye produkt som fikk navn etter byen det er brygget i, noe som var vanlig i Tsjekkia. Pilsner ble populær over hele Europa og ble benyttet som betegnelse på en øltype før noen rakk å registrere det som varemerke. På et tidspunkt bestemte Høyesterett i det tyske imperiet at betegnelsen pilsener bare kunne benyttes av det bryggeriet som opprinnelig hadde skapt denne øltypen. Andre bryggerier kunne bare bruke ”pilsener” som en tilføyelse bak sitt eget navn på etiketten. Borgernes Brygghus registrerte først i 1859 betegnelsen ”Plzensky Pivo” (Pilsner øl) men senere samme år ble navnet endret til Pilsner Urquell (pilsner fra den opprinnelige kilde). I 1913 hadde bryggeriet en produksjon på 100 mill. liter og hadde salgskontorer i 34 land inklusiv USA og Egypt.

Eksakt når pilsnerøl ble brygget for første gang i Norge vet man ikke, men ølet fra Plzen fikk stor utbredelse i Europa i perioden 1850 – 1870 og ble eksportert til USA for første gang i 1870. Det nevnes at 1. mai 1880 ble den grønne Tuborg, Danmarks første pilsnerøl, lansert. I Storbritannia har pilsnerøl vært produsert siden 1882 I Arendal ble produksjonen muligens påbegynt i slutten av 1870-årene eller i begynnelsen av 1880-årene.

Tekniske forhold

Selv så sent som i slutten på 1800-tallet var brygging basert på bryggerens erfaring og praktiske kunnskaper med begrensede tekniske hjelpemidler. Øl ble normalt ikke brygget om sommeren. Termometer ble visstnok brukt første gang i forbindelse med ølbrygging i 1780. Is ble brukt til kjøling. Den første amoniakk-kjølemaskin ble konstruert i 1873-76 og installert

i 1877 i Dreherische Brauerei i Trieste. Som det står i omtalen: "Die Bierherstellung wurde nun das ganze Jahr über möglich. Prost!"

Man visste ikke hva gjær egentlig var før Louis Pasteur (1822-95) hadde gjort sitt banebrytende innsats på gjæringskjemiens og bakteriologiens område. Han oppfant også en metode til å unngå ettergjæring av øl og vin (pasteurisering). Nevnes må også Emil Christian Hansen (1842-1900) som utgav viktige arbeider om gjærsopp og bakterier og omskapte bryggeriindustrien. Til sist nevner jeg C. J. N. Balling som utarbeidet et system som viser hvor stor prosent malsukkerholdig ekstrakt som finnes i vørteren før gjæringen (stamvørterstyrken). I flere land angis stamvørterstyrken på øletiketten istedenfor alkoholinnholdet.

Ølkvaliteten på 1800-tallet og langt inn på 1900-tallet kan ikke sammenlignes med kvaliteten i våre dager. Øl som var brygget om våren for sommersalg, hadde nok en betydelig redusert kvalitet. Også ellers i året kunne kvaliteten være så ymse.

Den norske Bryggeriforening

Denne forening ble stiftet 18. november 1901. Bortsett fra to mindre bryggerier, hvorav det ene var Agder Bryggeri, Risør, ble samtlige norske bryggerier, herunder Aktiebryggeriet i Arendal (Arendals Bryggeri), medlemmer.

Foreningens formål var å vareta og befordre felles interesser som samlet korporasjon så vel innbyrdes som overfor stats- og kommunale autoriteter, arbeidsspørsmål og sosiale foranstaltninger som berører bryggeribedriften samt å fremme kollegialt samhold.

Når denne forening trekkes inn, så er det fordi den har hatt avgjørende innflytelse på viktige saker for bryggeriene. Som eksempel nevnes prissamarbeid, øltyper, flasketyper, korktyper, opplysningsarbeid, ombringelse av øl, avgifter på øl, alkoholpolitiske spørsmål, arbeidsgiverforhold, opprettelse av en skandinavisk bryggerskole, teknisk og regnskapsmessig rådgivning, forskning, m.m.

Aktiebryggeriet i Arendal ble utmeldt og A/S Arendals Bryggeri og Mineralvandfabrik ble innmeldt i 1909.